

JURISPRUDENTIE EUROPEES RECHT 1963-2023

Onder redactie van:
Jan Willem Sap

5^e druk

Ars Aequi Libri
Nijmegen 2023

ISBN 978-94-9319-979-8
NUR 827

Hoewel bij deze uitgave de uiterste zorg is nagestreefd, kan voor de afwezigheid van eventuele (druk)fouten en onvolledigheden niet worden ingestaan en aanvaardt auteur(s), redacteur(en) en uitgever(s) deswege geen aansprakelijkheid.

© 2023 Ars Aequi Libri, Nijmegen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever(s).

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, *Stb.* 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, *Stb.* 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever(s) te wenden.

Omslagontwerp: Nicolette Schuurman

WOORD VOORAF BIJ DE VIJFDE DRUK

Hoe onmisbaar de handboeken ook zijn, in de studie rechtsgeleerdheid is het tevens van groot belang dat studenten leren werken met origineel materiaal, met name met rechterlijke uitspraken. Niet slechts een paar kernoverwegingen verdienen de aandacht, maar het hele verhaal is het waard om te lezen en ook te horen. In een juridische casus zit meestal een aantrekkelijk dilemma verscholen dat uitdaagt om op te reflecteren aan de hand van feiten, rechtsregels, eerdere zaken en beginselen. Extra uitdagend zijn die rechtszaken die een ingrijpende invloed hebben op de rechtsontwikkeling in Europa en dus ook Nederland. Ten gevolge van het feit dat het Unierecht rechtstreeks van toepassing is op alle rechtssubjecten van de supranationale rechtsorde, hangt de toepassing van het Unierecht door en binnen de lidstaten niet meer af van de vrije wil van de lidstaten of hun burgers. Binnen die supranationale rechtsorde wordt de absolute hoofdrol opgeëist door het Hof van Justitie van de Europese Unie te Luxemburg, dat de eerbiediging en toepassing van het recht verzekert. Het Hof wijst de weg, niet alleen door rechtsnormen toe te passen maar ze tegelijkertijd ook te scheppen.

Bij het vak Beginselen Europees recht is altijd gebruik gemaakt van twee jurisprudentiebundels, een dikke bundel met arresten zonder een noot en een dunne bundel met arresten met een noot. In die noot werd het belang van de uitspraak beknopt toegelicht en de relatie gelegd met leerstukken en andere arresten. De studenten bleken de tweede bundel met noten zeer te waarderen. Het doortrekken van die lijn heeft geleid tot de aanpak in deze bundel. Om onderwijskundige redenen heeft in de arresten een beperkt aantal kleine redactionele aanpassingen plaatsgevonden. Deze selectie van uitspraken van het Hof van Justitie is samengesteld met oog op de eerste twee jaar van de opleiding rechtsgeleerdheid. Bij de selectie van arresten is mede gebruik gemaakt van de suggesties van mr. L.J. Ankersmit, mr. T.F.M. Etty en mr. D. Kramer, waarvoor veel dank. De redactie houdt zich aanbevolen voor suggesties.

Het boek is niet alleen tot stand gekomen op verzoek van studenten, een aantal studenten heeft in een soort 'community of learners' daadwerkelijk geholpen bij het verzamelen van materiaal: Martijn Rookhuijzen over het arrest-Grant, Linda Kesteloo over het arrest-Francovich, Marco Eliëns over het arrest-Köbler en Stefan Brouwer over het arrest-Les Verts. Nadia Adnani heeft geholpen bij de correcties vanwege de verdragswijzigingen. Onder leiding van mr. Thijs Etty hebben studenten in een verdiepingswerkgroep materiaal verzameld voor noten bij een aantal geselecteerde arresten: Paula Vader, Francisca van Schuppen, Charlotte de Kluiver en Dore Peereboom over het arrest-Italiaanse aanhangers, Rebecca de Groot, Mees Vergouwen en Charlotte de Kluiver over het arrest-De Coster, Richard Prins en Judith Verbeek over het arrest-Viking, Ryanne Bakker en Laura Huijts over het arrest-Laval, Kyra van Wereld, Lindsay van Halderen en Laurie Berg over het arrest-Van Binsbergen, Tugba Aslan en Erasmina Danso over het arrest-Marleasing, Paula Vader, Francisca van Schuppen, Serena van Beek en Carmen Kiemeneij over het arrest-Melloni, Lilith Katchatrian en Sharif Soliman over het arrest-GlaxoSmithKline, Nina Djuric, Michel Bjelanovic, Lisa Godwaldt, Lamyae Ramdani over het arrest-Wells, Rebecca de Groot, Maud Berkhout en Barbara Roggeveen over het arrest-Gebhard. Om didactische redenen konden helaas niet alle stukken worden gebruikt. Aparte vermelding voor het meedenken verdienen tevens Walid Azaimi en Joost Kosten. Wij bedanken alle genoemde studenten en mr. Thijs Etty voor hun inzet en betrokkenheid bij dit project rond de arresten van het Hof van Justitie van de Europese Unie. Graag wil ik ook mijn dank uitspreken aan mr. Marije Smit voor haar onmisbare werk aan de redactie van de eerste drie drukken en het oorspronkelijke plan voor deze bundel.

Ik hoop dat de vijfde druk van deze jurisprudentiebundel als leerzaam en plezierig wordt ervaren bij het bestuderen van Europees recht.

Amsterdam, 15 december 2022

Jan Willem Sap

INHOUDSOPGAVE

1	25/62	HvJ	15 juli 1963	Plaumann.	1
2	26/62	HvJ	5 februari 1963	Van Gend en Loos	4
3	6/64	HvJ	15 juli 1964	Costa/ENEL	8
4	56 en 58/64	HvJ	13 juli 1966	Consten Grundig.	13
5	22/70	HvJ	31 maart 1971	AETR.	24
6	4/73	HvJ	14 mei 1974	Nold II	30
7	8/74	HvJ	11 juli 1974	Dassonville	34
8	33/74	HvJ	3 december 1974	Van Binsbergen	37
9	106/77	HvJ	9 maart 1978	Simmenthal II	46
10	120/78	HvJ	20 februari 1979	Cassis de Dijon	50
11	8/81	HvJ	19 januari 1982	Becker	54
12	283/81	HvJ	6 oktober 1982	Cilfit	60
13	294/83	HvJ	23 april 1986	Les Verts.	63
14	314/85	HvJ	22 oktober 1987	Foto-Frost	72
15	80/86	HvJ	8 oktober 1987	Kolpinghuis.	77
16	302/87	HvJ	27 september 1988	Comitologie	81
17	C-106/89	HvJ	13 november 1990	Marleasing	85
18	C-300/89	HvJ	11 juni 1991	Titaandioxyde	89
19	C-6/90 en C-9/90	HvJ	19 november 1991	Francovich en Bonifaci	93
20	C-267/91 en C-268/91	HvJ	24 november 1993	Keck en Mithouard	100
21	C-91/92	HvJ	14 juli 1994	Faccini Dori.	104
22	C-415/93	HvJ	15 december 1995	Bosman	109
23	Advies 2/94	HvJ	28 maart 1996	Advies EVRM	125
24	C-55/94	HvJ	30 november 1995	Gebhard.	139
25	C-85/96	HvJ	13 mei 1998	Martínez Sala.	145
26	C-170/96	HvJ	12 mei 1998	Luchthaventransit	153
27	C-249/96	HvJ	17 februari 1998	Grant	157
28	C-376/98	HvJ	5 oktober 2000	Tabaksreclame	164
29	C-184/99	HvJ	20 september 2001	Grzelczyk	177
30	C-17/00	HvJ	29 november 2001	De Coster	185
31	C-112/00	HvJ	12 juni 2003	Schmidberger	190
32	C-280/00	HvJ	24 juli 2003	Altmark	201
33	C-189/01	HvJ	12 juli 2001	Jippes	214
34	C-224/01	HvJ	30 september 2003	Köbler	229
35	C-201/02	HvJ	7 januari 2004	Wells	244
36	C-105/03	HvJ	16 juni 2005	Pupino.	252
37	C-176/03	HvJ	13 september 2005	Kaderbesluit Milieustrafrecht	260
38	C-209/03	HvJ	15 maart 2005	Bidar.	267
39	Gevoegde zaken C-295/04 t/m C-298/04	HvJ	13 juli 2006	Manfredi	276
40	C-300/04	HvJ	12 september 2006	Eman en Sevinger	289
41	C-523/04	HvJ	24 april 2007	Commissie / Nederland (Open Sky).	299
42	C-110/05	HvJ	10 februari 2009	Italiaanse aanhangers	310
43	C-341/05	HvJ	18 december 2007	Laval un Partneri	319
44	C-402/05 P en C-415/05 P	HvJ	3 september 2008	Kadi en Al Barakaat	337

45	C-438/05	HvJ	11 december 2007	International Transport Workers' Federation en Finnish Seamen's Union	375
46	C-501/06 P en C-513/06 P, C-515/06 P en C-519/06 P	HvJ	6 oktober 2009	GlaxoSmithKline.	387
47	C-8/08	HvJ	4 juni 2009	T-Mobile Netherlands	406
48	C-34/09	HvJ	8 maart 2011	Ruiz Zambrano.	415
49	C-157/09	HvJ	1 december 2011	Notarisambt	423
50	C-329/11	HvJ	6 december 2011	Achughbabian	432
51	C-399/11	HvJ	26 februari 2013	Melloni	441
52	C-293/12 en C-594/12	HvJ	8 april 2014	Digital Rights Ireland en Seitlinger e.a.	453
53	C-333/13	HvJ	11 november 2014	Dano.	468
54	C-62/14	HvJ	16 juni 2015	Gauweiler e.a.	481
55	C-64/16	HvJ	27 februari 2018	Associação Sindical dos Juizes Portugueses	496
56	C-414/16	HvJ	17 april 2018	Egenberger	504
57	C-569/16 en C-570/16	HvJ	6 november 2018	Bauer	516
58	C-233/18	HvJ	12 november 2019	Haqbin	528
59	C-62/19	HvJ	3 december 2020	Star Taxi App	537
60	C-151/20	HvJ	22 maart 2022	Nordzucker	552
61	C-709/20	HvJ	15 juli 2021	CG tegen The Department for Communities in Northern Ireland. . . .	562